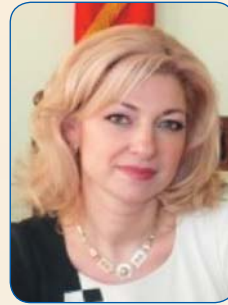

DOCTRINA

PUTEREA DE LUCRU JUDECAT A TRANZACȚIEI

Elena BELEI,
doctor în drept,
conferențiar universitar,
șefa Catedrei Drept
procesual civil, USM,
formator INJ

Mariana PITIC,
 judecător detașat,
Director executiv interimar al
Institutului Național al Justiției

Sumar

Tranzacția este un contract cu dublă natură juridică: material-juridică și procesual-juridică. Ca un contract civil (art.1331 Cod civil) tranzacția se încheie pentru a preveni un proces ce poate să înceapă, pentru a termina un proces început sau pentru a rezolva dificultățile ce apar în procesul executării unei hotărâri judecătorești. Ca drept procesual special, tranzacția se poate încheia pe tot parcursul unui proces civil (în cadrul examinării în fond, apel și recurs a cauzei civile) și, dacă este confirmată de către instanța de judecată, înlocuiește hotărârea (decizia) judecătorească. În faza executării silite se manifestă puterea de lucru judecat a hotărârii judecătorești, iar tranzacția poate fi încheiată nu pentru a înlocui hotărârea judecătorească, ci pentru a rezolva dificultățile ce apar în procesul executării acesteia.

Cuvinte-cheie: *tranzacție, lucru judecat, drept procesual penal, proces civil, executare silită.*

Summary

Power of judged work of the transaction. The transaction is an contract with a double juridical nature: material-juridical and procesual-juridical. As an civil contract (article 1331 of the Civil Code) the transaction is concluded to prevent the process that can start, to finish an started process or to solve the difficulties that can appear when the judge's decision is executed. As special procedure law, the transaction can be concluded in any moment of the civil process (within the substantive examination, appeal and recourse of the civil case), and if it is confirmed by the court this one can replace the court decision. In the forced execution phase is manifested the power of judged work of the court decision then the transaction can be concluded not to replace the court decision but to solve the difficulties that appear in the process of its execution.

Key-words: *transaction, judged work, criminal procedural law, civil process, forced execution.*

I. Considerente generale privind puterea lucrului judecat

Puterea lucrului judecat a aparut din nevoia de securitate juridică, deoarece fără respectul datorat

principiului autorității lucrului judecat, justiția nu ar avea nici un rost, iar hotărârile n-ar avea nici o utilitate practică. Ele nu ar pune capăt proceselor, pentru că un drept cîștigat cu ocazia unei judecăți ar putea fi contestat și contrazis printr-o hotărâre ulterioară.

În prezența unui litigiu între părți, care este dedus spre soluționare în instanță, oricare nu ar fi hotărârea dată, nu este posibil să tranșăm în fapt litigiul, decât cu ajutorul unui instrument juridic înzestrat cu "autoritate", astfel încât toți trebuie să i se supună.

Hotărârea dată de instanță care dispune de puterea de lucru judecat chiar din momentul pronunțării trebuie primită ca un adevăr, dat fiind faptul că uneori adevărul nu poate fi aflat în alt mod. Chiar și în cazul unor eventuale erori, admise în cadrul procesului, care ar cauza pronunțarea unei hotărâri incorecte, părțile nu sunt prizoniere ale puterii lucrului judecat, având posibilitatea să facă uz de dreptul de a exercita căile de atac, totodată puterea lucrului judecat consolidându-se odată cu epuizarea acestora.

Necesitatea ca hotărârea pronunțată de judecător să pună capăt definitiv neînțelegerilor dintre părți, fără posibilitatea reluării lor, datorită incertitudinii ce s-ar fi creat, a apărut încă la romani, în cea mai veche procedură de judecată, aceea a legisacțiunilor (*legis actiones*), nimănui nefiindu-i permis să folosească aceeași legisacțiune de două ori pentru satisfacerea aceluiași interes¹.

Apoi, în perioada procedurii formulare, autoritatea lucrului judecat se realiza prin efectul extinctiv al atestării procesului (*litis contestatio*), considerân-

¹ Hanga VI. *Drept privat roman*. București, EDP, 1978, pag. 111-126

du-se că această atestare consuma acțiunea, astfel încât reclamantul nu mai avea la îndemână mijlocul tehnic necesar pentru a provoca o nouă judecată. În ceea ce-l privește pe pârât, având în vedere că el nu-și „consumase acțiunea”, dacă ar fi dorit să reia procesul, atunci reclamantul putea să-i opună o excepție (*exceptio rei iudicatae*) pe care pretorul o insera în formulă, iar judecătorul respingea în consecință pretențiile pârâtului².

În felul acesta se asigura respectarea autorității lucrului judecat și în situația în care încercarea de redeschidere a judecății s-ar fi făcut de către pârâtul din primul proces care ar fi invocat faptul că acțiunea lui „nu se consumase” și pe cale de consecință, nu-și pierduse dreptul. Așadar, o excepție de natură pur procedurală (*bis de eadem re ne sitactio*) era suficientă pentru a distruge pentru totdeauna dreptul adversarului.

Apoi, odată cu atenuarea rigorii formalismului sub sistemul acțiunilor extraordinare (*cognitio extraordinarum*), nu consumarea acțiunii era cea care făcea imposibilă o a doua judecată, ci faptul că ceea ce se judecase anterior exprima adevărul (*res iudicata pro veritate accipitur*)³.

Faptul că ceea ce se judecase anterior exprima adevărul nu trebuie însă interpretat în sensul unui adevăr absolut, ci, dimpotrivă, în sensul că decizia judecătorului nu e adevăr, ci ține loc de adevăr⁴.

Această teorie nu poate fi însă decât rezultatul unei ficțiuni juridice, pentru că se poate întâmpla ca o hotărâre să nu exprime realitatea raporturilor juridice dintre părți (datorită modalității insuficiente în care a fost administrat probatoriul în cauză; a faptului că o eroare evidentă de aplicare a legii ar fi putut fi îndreptată prin intermediul căii de atac, ce nu a fost însă exercitată).

Fundamentul puterii lucrului judecat a mai fost explicat și prin noțiunea contractului judecătoresc, în sensul că părțile convin să supună litigiul lor deciziei judecătorului și, ca atare, trebuie să i se supună (o judecată fiind ca și un contract – *iudicio quasi contrahimus*).

În legea babiloniană (Codul Hammurabi), fundamentul autorității lucrului judecat consta în angajamentul asumat de partea căreia i se respinsese acțiunea, de a nu porni un nou proces și de a renunța la orice contestație ulterioară; acest angajament era scris și în caz de nerespectare se aplica o sancțiune. De asemenea, judecătorul care pronunța o ho-

tărâre cu nesocotirea autorității de lucru judecat a unei hotărâri anterioare era îndepărtat din funcție și obligat să plătească o sumă reprezentând de 1,2 ori valoarea acțiunii⁵.

Puterea lucrului judecat este consacrată și în Codul de procedură civilă a Republicii Moldova⁶ ca o prezumție legală absolută, ce împiedică partea care a pierdut procesul să repună în discuție dreptul recunoscut prin acea hotărâre. Astfel, potrivit art.254 alin (3) CPC: „după ce hotărârea rămâne irevocabilă, părțile și ceilalți participanți la proces, precum și succesorii lor în drepturi, nu pot înainta o nouă cerere de chemare în judecată cu aceleași pretenții și în același temei, nici să contesteze în alt proces faptele și raporturile juridice stabilite în hotărârea judecătorească irevocabilă”.

Atât în doctrină, cât și în practica judiciară uneori puterea de lucru judecat este întrebuintată într-un înțeles sinonim cu cel al autorității lucrului judecat. Unii autori au făcut totuși distincție între autoritatea lucrului judecat și puterea lucrului judecat. Pornind de la efectele hotărârii definitive, s-a afirmat că în vreme ce sintagma „**autoritatea lucrului judecat**” exprimă efectul negativ al lucrului judecat, în virtutea căruia o nouă judecată asupra aceleiași pricini este împiedicată, potrivit regulii *non bis in idem*, „**puterea lucrului judecat**” exprimă „efectul pozitiv”, „eficiența activă” a hotărârii, posibilitatea părților de a executa, prin mijloace legale, dispozițiile acelei hotărâri. Mai sugestiv: „autoritatea de lucru judecat” evocă ideea de găsire și consacrare a adevărului, în vreme ce noțiunea de „putere a lucrului judecat” semnifică ideea de impunere a acestui adevăr în planul relațiilor juridice⁷.

Considerăm că delimitarea celor două sintagme pe plan juridic nu este nici posibilă și nici necesară, autoritatea lucrului judecat sau puterea lucrului judecat fiind expresii diferite ale aceleiași entități juridice, care desemnează forța cu care se impune o hotărâre judecătorească rezultată din dezbateri contradictorii, hotărâre care are caracter irevocabil și a soluționat fondul pricinii. Puterea este atributul autorității, fără de care aceasta din urmă nu poate avea eficiență. Cu alte cuvinte, puterea presupune autoritatea, iar autoritatea nu este realizabilă fără putere⁸.

⁵ Nicolae A., teza de doctor „Hotărârea judecătorească. Relativitatea și opozabilitatea efectelor acesteia”, București 2008., pag.74.

⁶ Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. Nr.225 din 30.05.2003. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 21.06.2013, nr. 130-134 (în continuare CPC).

⁷ Deleanu I., Mărgineanu V. *Prezumțiile în drept*, Cluj-Napoca: Dacia, 1981, pag. 145-148.

⁸ Bacaci Al., *Excepțiile de procedură în procesul civil*, Cluj-Napoca: Dacia, 1983, pag. 132-133.

² Hanga Vl. *Drept privat roman*, București, EDP, 1978, pag. 146.

³ Nicolae A., teza de doctor „Hotărârea judecătorească. Relativitatea și opozabilitatea efectelor acesteia”, București 2008, pag. 72.

⁴ Tomulecu C. *Drept privat roman*, București, T.U.B., 1975, pag. 108.

Prin urmare, actul jurisdicțional dobândește autoritate de lucru judecat din chiar momentul pronunțării sale. Această idee a fost și este admisă de literatura de specialitate, de regulă cu precizarea că autoritatea lucrului judecat a hotărârii are caracter provizoriu, și se va consolida sau, dimpotrivă, se va desființa, în funcție de soluția dată în ordinea exercitării căilor de atac. De asemenea, se remarcă, că nici în cazul unei hotărâri irevocabile puterea lucrului judecat nu asigură „intangibilitatea” actului instanței, care poate fi desființat prin exercitarea căilor extraordinare de atac de retractare.

În literatura de specialitate deseori se revine asupra întrebării când se dobândește puterea lucrului judecat. Ținând cont de afirmația potrivit căreia puterea lucrului judecat nu trebuie legată numai de hotărârile irevocabile, deoarece și hotărârile definitive au o putere de lucru judecat provizorie, s-ar putea conchide că puterea lucrului judecat ia naștere odată cu rămânerea definitivă a hotărârii, deci, de regulă, concomitent cu forța executorie. Iată de ce se consideră uneori că, sub aspect material, puterea lucrului judecat înseamnă garanția traducerii în fapt a celor dispuse prin hotărâre, inclusiv prin constrângere, dacă este cazul. Art.255 CPC prevede că „hotărârea judecătorească **se execută, în modul stabilit de lege, după ce rămîne definitivă, cu excepția cazurilor de executare imediată după pronunțare.**” Iar în conformitate cu prevederile art.169 alin.(1) lit. b) CPC „judecătorul refuză să primească cererea de chemare în judecată dacă: există o hotărâre judecătorească **irevocabilă** cu privire la un litigiu între aceleași părți, asupra aceluiași obiect și avînd aceleași temeuri.”

Efectul negativ al puterii lucrului judecat al hotărârilor judecătorești îl manifestă și hotărârile judecătorești străine recunoscute pe teritoriul Republicii Moldova (art.464 CPC), precum și hotărârile arbitrale naționale care nu au fost desființate de către Judecătoria Comercială de Circumscripție Chișinău și în privința cărora a fost încuviințată executarea silită (art.169 alin.(1) lit.d) CPC și art.265 lit.e) CPC, dar și tranzacțiile care, confirmate fiind de către instanța de judecată, au dus la încetarea procesului (art.169 alin.1) lit.b) CPC și art. 265 lit.d) CPC).

Tranzacția – contract asimilat hotărârii judecătorești?

Tranzacția în lumina vechilor reglementări procesuale⁹, precum și a actualelor prevederi normati-

ve este un drept special al părților în litigiu, pe care acestea îl pot valorifica în cadrul examinării cauzei civile în fond pentru a soluționa amabil conflictul apărut (art.60, 212 alin.(2), (4) și (5) CPC). Deși anterior se utiliza sintagma „tranzacție de împăcare”, actualmente legile procesuală și cea materială ale Republicii Moldova utilizează un termen mai scurt „tranzacție”.

În statele unde legea materială nu reglementează expres această variație a contractelor civile¹⁰, oricum se recunoaște că, în pofida conotațiilor procesuale ale tranzacției, aceasta este un contract civil. Însă, spre deosebire de alte contracte civile, tranzacția este un fapt juridic dihotom. Este salutară inserarea în Codul Civil al Republicii Moldova a capitolului XXVII „Tranzacția”¹¹. Însă considerăm că legiuitorul moldav nu a fost foarte inspirat atunci când a adoptat norme juridice ce produc în practica judiciară destul de multe situații confuze, greu de înțeles și uneori imposibil de aplicat.

Art.1331 Cod Civil prevede că tranzacția ca și contract civil se poate încheia pentru a atinge unul din cele 3 scopuri:

- să prevină un proces ce poate să înceapă,
- să termine un proces început sau
- să rezolve dificultățile ce apar în procesul executării unei hotărâri judecătorești.

Faptul că părților li s-a detaliat posibilitatea legală de a stinge un litigiu, inclusiv în faza executării silită, prin concesi sau renunțări reciproce la drepturi ori prin transferul unor drepturi de la una la cealaltă este benefic pentru interesele justiției. Prin tranzacție se pot naște, modifica sau stinge raporturi juridice diferite de cele ce fac obiectul litigiului între părți, fapt care reconfirmă dinamismul raporturilor de drept material, chiar și în stare litigioasă. Condițiile de valabilitate a tranzacției, limitele acesteia, posibilitatea declarării nulității tranzacției sunt repere normative care au amplificat posibilitățile subiecților de a opta pentru împăcare în limite legale. Evident că atunci când părțile în litigiu reușesc să aplaneze conflictul prin negocieri și concesi reciproce ponderea actului de dispoziție judecătorească este mai mare, or, tranzacția confirmată de instanța de judecată oricum emană de la însăși subiecții implicați, care conștientizează atât problemele cu care se confruntă, cât și soluțiile cele mai potrivite. În acest sens, faptul că un contract dintre părțile în

⁹ Codul de procedură civilă al R.S.S. Moldovenești din 26.12.1964 (abrogat). <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=286228> (vizitat la 17.11.2014)

¹⁰ De ex. în Federația Rusă.

¹¹ Codul civil al Republicii Moldova. Nr.1107 din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2002, nr. 82-86 (în continuare Cod Civil)

litigiu înlocuiește o hotărâre judecătorească nu trebuie să creeze nici un dubiu, **atât timp cât instanța de judecată a verificat legalitatea acestuia și l-a confirmat.** Legea procesuală (art.60 alin.(5) CPC) prevede că instanța „nu va admite tranzacția între părți, dacă aceste acte contravin legii ori încalcă drepturile, libertățile și interesele legitime ale persoanei, interesele societății sau ale statului.” La fel instanța de judecată **nu trebuie** să omologheze¹² tranzacții care:

- se referă la capacitatea persoanei sau la alte chestiuni care interesează ordinea publică (art.1332 alin. (1) Cod Civil);
- se încheie de către subiecți fără capacitate de a contracta;
- se încheie fără un consințământ real exprimat (de exemplu, contractează un reprezentant care nu are expres menționată împuternicirea de a încheia tranzacții în mandat sau procură);
- generează bănuială rezonabilă referitoare la vicierea consințământului uneia din părțile litigioase care intenționează să se împace.

Analizând art.212 alin. (5) și 270 CPC, conchidem că numai în „dispoziția instanței”, adică în partea dispozitivă a încheierii de încetare a procesului conform art.265 lit.d) CPC se vor insera condițiile tranzacției, confirmate de instanță. Întrucât această încheiere judecătorească este susceptibilă de recurs (art.266 CPC), ea își va consolida puterea lucrului judecat fie prin neatacare – după expirarea celor 15 zile oferite de lege pentru exercitarea recursului, fie după examinarea acestuia de către instanța ierarhic superioară și menținerea încheierii contestate.

În faza examinării cauzei civile în apel art.375, 385 alin.(1) lit.e) și 393 CPC prevăd și posibilitatea, și mecanismul procesual de încheiere a tranzacției între părți, impactul fiind destul de important – casarea hotărârii judecătorești. Adică părțile pot depăși voința instanței de judecată prin disponibilitatea procesuală în ambele forme de manifestare a acesteia (în sensul dispunerii de dreptul subiectiv și în sensul alegerii mijlocului procesual de apărare).

În recurs împotriva deciziilor instanței de apel legiuitorul nu a prevăzut expres posibilitatea încheierii tranzacției de împăcare, dar normele Codului civil (art.1331) consacră expres această prerogativă „Tranzacția este contractul prin care părțile ...termină

un proces început”. Împuternicirea Curții Supreme de Justiție prevăzută de art.445 alin.(1) lit.d) CPC „să admită recursul și să caseze decizia instanței de apel și hotărârea primei instanțe, dispunând încetarea procesului ori scoaterea cererii de pe rol, dacă există temeiurile prevăzute la art.265 și 267” fortifică această concluzie.

La etapa executării, procedura de executare poate înceta, dacă „ între creditor și debitor a fost încheiată o tranzacție, în condițiile prezentului cod” (art. 83 lit.b) Cod de executare¹³).

„În cazul în care părțile au convenit asupra încheierii unei tranzacții, executorul judecătoresc întocmește un proces-verbal, în care consemnează condițiile tranzacției, acest proces-verbal servind drept temei pentru încetarea procedurii de executare. Procesul-verbal al executorului judecătoresc prin care se întărește tranzacția este un document executoriu.” (art.62 alin. (3) Cod de executare).

Asupra încetării procedurii de executare decide executorul judecătoresc, cu înștiințarea creditorului și a debitorului, emițând o încheiere care poate fi contestată în judecată.

Din cele enunțate, deducem implicit că efectele tranzacției asupra procedurii executării silite sunt de aceeași natură juridică, adică condiționează încetarea acesteia, însă nu instanța de judecată, ci executorul judecătoresc este împuternicit să consemneze condițiile tranzacției într-un proces-verbal și să decidă printr-o încheiere asupra încetării procedurii de executare. Doar dacă încheierea de încetare a procedurii de executare ca urmare a încheierii tranzacției va fi contestată, conținutul tranzacției de împăcare între creditor și debitor va ajunge în fața instanței. Bineînțeles că atât executorul judecătoresc, în primul rând, cât și instanța de judecată, eventual în cazul contestării, vor putea să verifice legalitatea respectivei tranzacții. Însă nici într-un caz, nici în altul nu vom putea afirma că tranzacția a fost omologată astfel încât ea a obținut putere de lucru judecat. Putere de lucru judecat are deja hotărârea judecătorească emisă de instanță prin care litigiul dintre părți a fost soluționat în fond. Unul din efectele juridice scontate ale puterii lucrului judecat este executorialitatea. Odată declanșată, această fază procesuală, nu mai poate schimba valoarea juridică a hotărârii devenită executorie și obligatorie. Părțile în procedura de executare pot doar „să rezolve dificultățile ce apar în procesul executării unei hotărâri judecătorești” (art.1331 Cod Civil).

¹² CPC al RM folosește cu referire la tranzacție termenii „**admite**” (art.60 alin. (5) CPC) și „**confirmare**” (art.212 alin.(4) și (5), art.265 lit.d), art.375 alin.(3) CPC), iar CC prevede „**omologarea tranzacției**” (art1333 alin (2) CC). Considerăm că în toate aceste cazuri sensul juridic este același – prerogativă a instanței de a verifica legalitatea tranzacției pentru a-i oferi putere de lucru judecat.

¹³ Codul de executare al Republicii Moldova. Nr. 443 din 24.12.2004. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 05.11.2010, nr. 214-220.

Pornind de la stringența compatibilizării legii materiale cu cea procesuală, multă atenție suscită art.1333 alin.(1) Cod Civil care prevede că „*tranzacția are între părți autoritatea lucrului judecat*”, mai ales cu referire la tranzacția menită „*să prevină un proces ce poate să înceapă*.”

Din cele 3 finalități ale tranzacției pe care legiuitorul le-a consacrat legal, doar una nu ridică multe semne de întrebare. Este mult mai ușor acceptată puterea lucrului judecat a tranzacției care „*termină un proces început*”, întrucât aceasta în mod inerent va trece un control al legalității îndeplinit de instanța de judecată, însă este imposibil să admitem confuzia dintre valoarea juridică a unui contract valabil încheiat pentru a preveni un proces ce poate să înceapă și puterea (autoritatea) de lucru judecat, precum și a unui contract prin care se rezolvă dificultăți ce apar în procesul executării și a ceeași putere de lucru judecat.

Nu putem fi categoric de acord cu autorul comentariului capitolului XXVII al Codului Civil¹⁴ care afirmă că, dacă părțile au încheiat un contract pentru a preveni un litigiu, atunci se va aplica art. 169 alin.(1) lit.b) CPC, adică judecătorul va refuza primirea cererii de chemare în judecată ca urmare a existenței între părți a unei tranzacții. Această premisă de exercitare a dreptului la acțiune nu rezultă dintr-un simplu contract civil. Pentru aplicarea justă a art. 169 alin.(1) lit.b) CPC și respectiv art.265 lit. b) CPC este vital necesară verificarea legalității tranzacției de către instanța de judecată. Or, „*tranzacția poate fi declarată nulă pentru temeiurile generale de nulitate a actelor juridice*”, ceea ce semnifică vulnerabilitatea unui contract civil în raport cu un act judecătoresc de dispoziție care are putere de lucru judecat. Accesul la justiție nu poate fi limitat de către un contract civil care, deși este lege a părților, nu poate denatura esența și eficiența apărării. Art.5 alin.(3) CPC prevede expres „*renunțarea uneia dintre părți de a se adresa în judecată prin încheierea în prealabil a unei convenții nu are efect juridic, cu excepția cazurilor de încheiere a unei convenții de strămutare, în condițiile legii, a litigiului la judecata arbitrală*.”

Este adevărat că legiuitorul a specificat în alin.(2) art.1333 Cod Civil că „*tranzacția nu este susceptibilă de executare silită decât după omologare*.” Ceea ce raportat la rigorile procedurale semnifică necesitatea adresării în instanța de judecată pentru omologarea tranzacției încheiate pentru a preveni un proces ce poate să înceapă a uneia din cele două părți împotriva celei care nu execută tranzacția. Printre

normele de procedură civilă în vigoare în Republica Moldova nu vom găsi o procedură special instituită pentru astfel de situații, ceea ce ne impune să afirmăm că astfel de solicitări – de omologare a tranzacției încheiate pentru a preveni un proces – se vor judeca în procedură generală pe acțiuni civile. Exigențele referitoare la exercitarea dreptului la acțiune civilă în acest caz sunt:

- Instanța competentă – considerăm că art.38 CPC va trebui respectată, întrucât în textul tranzacției părțile nu vor putea alege competența jurisdicțională, evitând cerințele legale imperative. Doar alin.(1) art.40 CPC ar putea fi utilizat atunci când tranzacția ce urmează a fi omologată se referă la terenurile, subsolurile, fișiile forestiere, plantațiile perene, resursele acvatice izolate, asupra unor case, încăperi, construcții, altor obiective fixate de pământ.
- Taxa de stat pentru astfel de cereri de omologare a tranzacției se va aplica reieșind din art.3 alin.(1) lit.d) Legea taxei de stat¹⁵, ca pentru cereri cu caracter nepatrimonial – 100 lei.
- Instanța va pronunța o hotărâre judecătorească – ceea ce implică dreptul de contestare cu apel și recurs. Recunoaștem că nu este cel mai bun remediu procesual, or, scopul încheierii unei tranzacții este de a preveni un proces, ceea ce ar trebui să determine evitarea formalităților excesive în procedura de omologare. Și atâta timp cât instanța de judecată nu soluționează cauza civilă în fond, actul de dispoziție emis este încheierea judecătorească susceptibilă de recurs¹⁶.

Și în această ordine de idei considerăm că legiuitorul ar trebui să suplimenteze procedurile civile de control cu un capitol special dedicat omologării tranzacției încheiate pentru a preveni un proces ce poate să înceapă. Rațiunea unei astfel de reglementări rezultă din următoarele considerente:

1. Tranzacția neomologată de către instanța de judecată nu are putere de lucru judecat.
2. Necesitatea obținerii puterii lucrului judecat apare atunci, când două părți au încheiat un contract pentru a preveni un proces civil, adică pentru a evita soluționarea unui litigiu de către instanța de judecată și în pofida acestuia una din părți nu și onorează obligațiile asumate.
3. Astfel apare necesitatea executării unui contract căruia în mod eronat legea materială civilă îi oferă putere de lucru judecat (art.1333 Cod Civil),

¹⁵ Legea taxei de stat. Nr.1216 din 03.12.1992. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 02.04.2004, nr. 53-55.

¹⁶ Art.14, alin.(3) CPC prevede „*În formă de încheiere se emite dispoziția primei instanțe prin care nu se soluționează fondul pricinii*”.

¹⁴ Comentariul Codului Civil al Republicii Moldova, Vol.II, Editura ARC, 2006, pag.938

menționând doar întrun alineat imediat următor că „tranzacția nu este susceptibilă de executare silită decât după omologare.”

4. În consecință, partea interesată trebuie să se adreseze instanței de judecată pentru a cere omologarea tranzacției anterior încheiate.
5. În ipoteza în care partea adversă este de acord cu tranzacția, instanța va emite o încheiere susceptibilă de recurs, nu înainte de a verifica legalitatea tranzacției încheiate exact în măsura în care trebuie să facă acest lucru în raport cu o tranzacție prin care un proces început urmează să înceteze.
6. Dacă tranzacția între părți contravine legii ori încalcă drepturile, libertățile și interesele legitime ale persoanei, interesele societății sau ale statului, instanța va refuza omologarea, emițând o încheiere judecătorească susceptibilă de recurs.
7. Întrucât „tranzacția poate fi declarată nulă pentru temeiurile generale de nulitate a actelor juridice” (art.1334 Cod Civil), nu este exclus ca partea adversă, chemată în judecată pentru a participa la examinarea cererii de omologare a tranzacției, să invoce un temei de declarare a nulității acestui contract civil, situație în care suntem în prezența unui litigiu de drept. Considerăm că doar în asemenea situații legalitatea tranzacției trebuie să fie examinată în ordinea generală a procedurii contencioase pe acțiuni civile.
8. art. 169 alin.(1) lit.b) și art.265 lit.b) CPC urmează a fi completate, astfel încât să se refere nu numai la procesele care au încetat, dar și la cele care nu pot să înceapă grație unei tranzacții omologate de instanță. Astfel se va asigura coerența normelor din cap. XXVII Cod Civil și normele de procedură civilă.

O ultimă problemă de compatibilizare a prevederilor legilor materiale și procedurale referitoare la tranzacție se referă la declararea nulității tranzacției omologată deja de către instanța de judecată. Dacă tranzacția încheiată pentru a preveni un proces a trecut procedura omologării, indiferent de mecanismul procedural aplicat, ea va ține locul unui act judecătorec de dispoziție și va manifesta pentru viitor putere de lucru judecat. Adică va deveni executorie și obligatorie, va constitui un impediment obiectiv în a declanșa procese civile între aceleași părți, având același obiect și aceleași temeiuri. Din acest considerent, o astfel de tranzacție deja nu mai poate fi declarată nulă, indiferent de motivul invocat de partea interesată¹⁷.

¹⁷ Eventual numai revizuirea ca și cale de retractare a încheierii, hotărârii sau deciziei judecătorești irevocabile ar putea duce la redeschiderea procedurilor deja consumate.

Exact aceeași protecție oferă puterea lucrului judecat unei tranzacții prin care a încetat un proces început. Doar tranzacția încheiată pentru a rezolva dificultățile ce apar în procesul executării unei hotărâri judecătorești nu dispune de puterea lucrului judecat din considerentele anterior menționate, fapt care ne permite să afirmăm că poate fi declarată nulă pentru un temei prevăzut de lege fie pe calea unei acțiuni civile, fie prin contestarea încheierii executorului de încetare a procedurii de executare.

III. Concluzii

Tranzacția este un contract cu dublă natură juridică: material-juridică și procesual-juridică.

Ca și contract civil (art.1331 Cod Civil) tranzacția se încheie:

- pentru a preveni un proces ce poate să înceapă,
- pentru a termina un proces început sau
- pentru a rezolva dificultățile ce apar în procesul executării unei hotărâri judecătorești.

Ca drept procesual special, tranzacția, se poate încheia pe tot parcursul unui proces civil (în cadrul examinării în fond, apel și recurs a cauzei civile) și dacă este confirmată de către instanța de judecată, înlocuiește hotărârea (decizia) judecătorească.

În faza executării silite se manifestă puterea de lucru judecat a hotărârii judecătorești, iar tranzacția poate fi încheiată nu pentru a înlocui hotărârea judecătorească, ci pentru a rezolva dificultățile ce apar în procesul executării acesteia. În consecință, la această etapă procedurală tranzacția nu are putere de lucru judecat și nici nu-i este necesară această calitate.

O tranzacție neomologată de către instanță nu are putere de lucru judecat, astfel încât art. 1333 Cod Civil nu trebuie interpretat și aplicat decât în contextul inseparabil al celor două alineate.

Procedura omologării tranzacției încheiate pentru a preveni un proces viitor nu este prevăzută de legea procesuală în mod separat, dar este stringent necesară pentru a oferi tranzacției autoritate de lucru judecat. Instanțele de judecată vor examina cererile de omologare a tranzacției în ordinea generală pe acțiuni civile, deși această procedură este destul de împovărătoare. Dar întrucât „nici unei persoane nu i se poate refuza apărarea judiciară din motiv de inexistență a legislației, de imperfecțiune, coliziune sau obscuritate a legislației în vigoare” (art.5 alin. (2) CPC) atât justițiabilii, cât și magistrații vor utiliza mijloacele procesuale oferite de legea în vigoare.